

Ingen justismordjeger

Per Halvorsen
journalist

Nora Skjerdingsstad
redaksjonssekretær

Atle Austad tvilte på bevisene mot Viggo Kristiansen og ble uglesett, også av kolleger. Men vedtaket om å gjenåpne Baneheia-saken trigger ingen behov for å hovere.

– Hva var din første reaksjon da Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommisjonen) besluttet å gjenåpne Baneheia-saken 19. februar?

– Jeg var nervøs, for jeg var jo personlig engasjert i saken. Jeg hadde aldri trodd gjenåpning skulle skje. Da det likevel skjedde, ble jeg veldig overrasket og lettet.

– Hvorfor trodde du det ikke skulle skje?

– Fordi det er en sak som er ganske betent for rettssystemet. Sterke krefter jobbet imot gjenopptakelse. Alle som har vært involvert, har vært emosjonelt preget.

– Fortell kort om din rolle i saken.

– I løpet av mitt arbeid som Viggo Kristiansens terapeut fra 2004 oppdaget jeg at det jeg oppfattet som sentrale bevis, var unndratt saken og dermed ikke var forelagt forsvaret eller retten. Det gjaldt blant annet gjerningsmannsprofilen, som konkluderte med at det bare kunne være én drapsmann. Jeg sendte opplysningene til Kristiansens advokat, som videreformidlet dem til Gjenopptakelseskommisjonen. E-posten min kom offentligheten for øre etter at jeg ble innklaget til fylkeslegen og Psykologforeningens fagetiske råd av Ada Sofie Austegard, moren til det ene offeret i Baneheia. Dermed ble det en mediasak der jeg framstod som varsler.

Hvis rettssakkyndige går imot statsadvokaten, får de nok ikke så mange oppdrag igjen. Det er rettssikkerhetsmessig problematisk.

– Du var sentral også i gjenåpningen av saken mot Åge Vidar Fjell, som ble dømt for drap i 1990, men altså på feilaktig grunnlag, viste det seg i ettertid. Har du en spesiell evne til å lukte deg fram til potensielle justismord?

– Jeg eier ikke teft. Det handler om logikk. Jeg leste dommen og annet materiale jeg fikk tilgang til. Premissene for konklusjonene som ble trukket, stemte ikke. Utgangspunktet mitt da jeg møtte de dømte, var at dommene var riktige. Jeg hadde ingen «følelse» av det motsatte, og jeg har aldri lett etter bevis på uskyld. Men regnestykkene gikk ikke opp. Gjennom årene har jeg hatt cirka 300 pasienter som er blitt dømt for overgrep eller annen vold. Bare i disse to tilfellene har jeg landet på at «her er det noe alvorlig galt», og den statistikken gjør meg ikke akkurat til justismordjeger.

– Du ble etter hvert innklaget til Psykologforeningens fagetiske råd og fikk pepper både av kolleger og personer med sterkt «eierforhold» til Baneheia-saken. Hvordan vurderer du disse reaksjonene i dag?

– Jeg var veldig glad for behandlingen i Fagetisk råd, som ga meg full støtte. Jeg ble samtidig ganske overrasket, for jeg hadde hørt rykter om at rådet ofte «tar» sine egne. Så var det noen psykologer og psykiatere som mer eller mindre ville ta fra meg lisensen på grunnlag av hva jeg hadde sagt og ment, og på grunnlag av min terapi, uten at de visste noe som helst om min terapi. Det er alvorlig. Igjen tror jeg det handler om at saken er så betent at folk handler emosjonelt og spontant.

– **Fylkeslegen fant ingenting å kritisere deg for, og nå har ettertiden gitt deg rett i at rettsapparatet bør se på Baneheia-saken på nytt. Får du lyst til å ta en sånn «hva var det jeg sa»?**

– Egentlig ikke. Men jeg er fornøyd med å ha fått en slags oppreisning. Jeg følte meg jo litt idioterklært. Narrativet var jo at jeg i terapien med Viggo hadde «følt» meg fram til at han var uskyldig. Det var altså ikke det som var tilfellet. Da det stormet som verst, fikk jeg marginal støtte. Etter den 19. februar har jeg fått omtrent 100 sympatierklæringer. Det hadde vært fint om jeg hadde fått noen av dem også i 2014.

– **Hadde du forventet mindre emosjonelle reaksjoner fra folk med forutsetninger for å vite noe om hvordan vi påvirkes av gruppetenkning og mediedramaturgi?**

– Jeg ble egentlig ikke så overrasket. Mitt inntrykk er at psykologer – som mange andre – søker trygghet og ofte snur kappen etter vinden. Da jeg var student, sa instituttlederen at han håpet noen av oss skulle bli en «enarmet banditt», en som ikke uten videre godtok oppleste sannheter. Det traff meg veldig. I Baneheia-saken hadde jeg ikke tenkt å si noe som helst om bevisene, for det holdt jo advokatene til Viggo Kristiansen på med. Men etter at e-posten om bevisunndragelse ble offentlig kjent, fikk jeg rollen som varsler. Jeg tenkte ikke på meg selv som varsler.

– **Hvordan var det rent personlig for deg å stå i denne stormen?**

– Det var beintøft. Etter at jeg stod fram, har jeg for eksempel ikke fått oppdrag fra rettsmedisinsk kommisjon som strafferettslig sakkyndig. Jeg fikk drapstrusler i sosiale medier. Jeg blir stadig omtalt som en omstridt og kontroversiell psykolog med negativ under- og overtone. Jeg opplevde at media ikke var interessert i å fortelle min versjon av historien, og det gikk seks måneder fra jeg ble innklaget til Fylkeslegen til jeg fikk beskjed om at terapien var god, og uten en linje kritikk. Da hadde jeg ikke bruk for det psykologiske forsvaret mitt lenger og fikk plutselig en uventet angst. Det hadde jeg aldri hatt før. Jeg var redd for de utroligste ting i flere måneder, blant annet redd for å åpne brev fra banken. Jeg kan kjenne på det ennå. Jeg ble nok ganske traumatisert. Hvis det jeg opplevde, er en slags normal i slike situasjoner, blir det jo ikke enklere å si ifra.

– **Hvilke lærdommer trekker du av det som har skjedd, som også andre kan ha nytte av?**

– Det måtte være at det vil være lurt å etablere en slags krisegruppe av folk du stoler på, som kan gi deg støtte underveis. For slik støtte trengs. Kollegialt ble jeg stående ganske alene. Men ikke helt. Jeg fikk støttemeldinger fra fem kolleger. Én kollegial henvendelse var særlig betydningsfull, den fra han som sa til meg: «Atle, ikke vik en millimeter, og hvis du trenger det, ringer du meg.» Det gjorde meg mer standhaftig. Det er viktig å vise nysgjerrighet overfor kolleger som går inn i slike saker; møte dem med åpent sinn og spørre seg om det er noe her.

– **Med de erfaringene du har gjort deg, ville du gjort det samme i dag?**

– Jeg ville absolutt det, slik jeg er skrudd sammen. Jeg kan bli krigersk hvis det er noe jeg oppfatter som urettferdig. Jeg har lært at det ikke er kostnadsfritt.

– **Hva skal du gjøre nå?**

– Jeg har blant annet lyst til å bidra til å endre systemet for oppnevning av rettsakkyndige, og øke kvaliteten på rettspsykiatrien. I dag gjøres oppnevningene av statsadvokatene og den rettsmedisinske kommisjon. Hvis rettsakkyndige går imot statsadvokaten, får de nok ikke så mange oppdrag igjen. Det er rettssikkerhetsmessig problematisk. Derfor burde det være en uavhengig gruppe som formidlet

oppdragene, eller en fast gruppe sakkyndige med vesentlig bedre faglige kvalifikasjoner enn tilfellet er i dag. Jeg har også fått noen tanker om å etablere en ny form for gjenopptagelseskommisjon, som er uavhengig av statsadvokaten. Jeg tror nok det er behov for å se på noen saker i Norge på nytt med mer objektivt blick. Og så har jeg ideer til en bok eller to. En om enkelte sider ved rettspsykiatrien i Norge, en annen der jeg muligens skal bidra sammen med Viggo Kristiansen.

Hvorfor NÅ?

Atle Austad ble utsatt for massiv kritikk da han som terapeut for Viggo Kristiansen, en av de dømte i Baneheia-saken, sådde tvil om bevisgrunnlaget og Kristiansens skyld.

Han ble innklaget for Fylkeslegen og Psykologforeningens fagetiske råd som ikke fant noe å kritisere ham for.

19. februar 2021 besluttet Kommissjonen for gjenopptakelse av straffesaker å gjenåpne Baneheia-saken.

Les også i Psykologtidsskriftet:

- Plikt til å varsle
- Den drapsdømtes forsvarer
- Psykologer kan ha ytringsplikt om skyldspørsmål